

РЕЦЕНЗІЯ на монографію С.В. Зябліцева, В.М. Єльського «Синдроми травматичної хвороби при черепно-мозковій травмі». Краматорськ: Каштан, 2020.

У минулому році побачила світ наукова монографія «Синдроми травматичної хвороби при черепно-мозковій травмі», яка є продовженням великого наукового шляху її авторів – професора, патофізіолога Зябліцева Сергія Володимировича та його вчителя – члена-кореспондента НАМН України, професора Єльського Віктора Миколайовича.

У монографії підсумовано результати багаторічної роботи з вивчення патогенезу та експериментальних шляхів корекції черепно-мозкової травми. У першому розділі надано сучасні уявлення про травматичну хворобу, узагальнена її медико-соціальна значущість, розкрито молекулярні механізми реагування центральної нервової системи на травму, значення нейрогормональних, імунних, гуморальних чинників, які розглядаються в ракурсі можливого клінічного використання як біомаркерів стану головного мозку та організму.

У другому розділі авторами чітко сформульовано концепцію нейроендокринної дисрегуляції при черепно-мозковій травмі. На підставі використання нейромережевого моделювання визначені основні ланки патогенезу синдрому нейроендокринної дисрегуляції, якими виявилися ушкодження гормональної регуляції кальцієвого гомеостазу, надлишкова секреція гормонів-регуляторів, зокрема, вазопресину і АКТГ, а також посттравматичний комбінований гіпотиреоз. Побудовані математичні моделі залежності тяжкості перебігу гострого посттравматичного періоду від показників нейрогормональних систем, що мали високий ступінь точності.

У третьому розділі авторами ретельно вивчений синдром ендогенної інтоксикації при черепно-мозковій травмі, проаналізовано його прояви, механізми розвитку та патогенетична значущість, обґрунтовано напрямки експериментальної

корекції. Встановлено поетапний (стадійний) розвиток реактивно-метаболических, запально-токсичних, інтоксикаційних процесів і недостатності функціонування життєво важливих органів. Ключовими заходами щодо корекції цих патологічних процесів у першу стадію розвитку СЕІ можна вважати запобігання реакцій гіперметаболізму, а надалі – інтенсивну детоксикацію, запобігання гострих запальних і аутоалергічних реакцій.

У четвертому розділі розкрито механізми, стадії та наслідки запального, імунodefіцитного та аутоімунного синдромів у розвитку пошкодження нервової тканини після черепно-мозкової травми. Демаскування нейрональних антигенів внаслідок порушення гемато-енцефалічного бар'єра запускло подальшу (вторинну) активацію гліальної, лімфоцитарної та макрофагальної реакцій у тканинах мозку. Паралельна вторинна активація системної запальної реакції, активація інтерлейкінного каскаду виконувало функцію сенсibiliзуючого фону, який посилює вторинне пошкодження мозкової тканини та переключає імунну відповідь з клітинної ланки на гуморальну. Запропоновано конкретні біомаркери активності аутоімунного запалення, які можуть мати значення для використання у клінічній практиці.

У п'ятому розділі вивчено розвиток синдрому функціональних порушень нервової системи та його морфологічні прояви при черепно-мозковій травмі. Оцінено розвиток неврологічного дефіциту, морфологічні та імуногістохімічні прояви патологічного процесу.

Фундаментальні комплексні дослідження дали змогу авторам обґрунтувати та вивчити в експерименті новий напрямок корекції черепно-мозкової травми – використання вітчизняного препарату карбацетаму, який є ендогенним модулятором ГАМК-бензо-

діазепінового рецепторного комплексу, похідним β -карболіну. У посттравматичному періоді карбацетам суттєво знижував летальність, ступінь неврологічного дефіциту, відновлював вищу нервову діяльність та функцію нейроендокринних систем.

Основним науковим здобутком авторів монографії можна вважати розуміння загальнопатологічних процесів, що відбуваються при черепно-мозковій травмі, як комплексу окремих патогенетичних синдромів, що дає можливість уявити як окремі ланки патогенеза хвороби, так і, поєднуючи ці синдроми, – її загальний перебіг. Це правильно зорієнтує патогенетично спрямовану терапію на ключові ланки реакцій пошкодження. Дані, отримані при дослідженні карбацетама,

обґрунтовують можливість рекомендувати його для подальших клінічних досліджень.

Таким чином, монографія Зябліцева С.В., Єльського В.М. «Синдроми травматичної хвороби при черепно-мозковій травмі» є комплексним сучасним фундаментальним науковим дослідженням, що суттєво поглиблює та конкретизує патогенез черепно-мозкової травми та обґрунтовує напрямки її патогенетичної корекції.

Завідувач відділу фізіології кровообігу
Інституту фізіології імені О.О. Богомольця
НАН України, доктор медичних наук,
професор, член-кореспондент НАН України
В. Ф. Сагач